

**«КИЇВСЬКА КОЗАЧЧИНА» 1855 Р.
ЗА СПОГАДАМИ СВЯЩЕННИКА АНТОНІЯ КОВАЛЬСЬКОГО**

Анотація. У роботі досліджено спогади священника с. Миронівка Канівського повіту Київської губернії Антонія Ковальського, в яких відображено селянське повстання 1855 р., відоме як «Київська козащина».

Ключові слова: Антоній Ковальський, Київська губернія, селянське повстання, особисті спогади.
Abstract. The personal memoirs of the priest from the village of Myronivka, Kaniv district, Kyiv province – Antoni Kowalski, concerning the state of the clergy during the peasant uprisings of 1855.

Keywords: Anthony Kowalski, Kyiv province, peasant uprising, personal memories.

Російській державі здавна притаманне споживацьке ставлення до своїх громадян. Це, окрім іншого, виявлялося під час численних війн, які вела Російська імперія протягом своєї історії. Одним із виявів такого ставлення є неодноразове порушення царською владою обіцянок волі, наданих кріпосним селянам, які залучалися до ополчення під час масштабних військових дій. У такі пастки періодично потрапляли українські селяни, які вірили в те, що подякою за їхню відвагу у військових кампаніях імперії буде поновлення козацьких вольностей. З огляду на це актуальним є вивчення історії селянського повстання, відомого під назвою «Київська козащина».

Зважаючи на сказане вище, метою дослідження є відображення подій Київської козащини через призму спогадів священника Антонія Ковальського.

Ім'я А. Ковальського згадується в наукових роботах, присвячених Київській козащині. Його спогади були використані С. Шамраєм у контексті дослідження селянських рухів на Київщині у другій половині XIX ст. Нами також використано працю В. М. Волковинського та О. П. Реєнта, яка присвячена Кримській війні і селянським бунтам на Київщині у 50-х рр. XIX ст. [1; 4].

Основним джерелом для нас послужила «Посмертна розповідь священника А. Ковальського» [2; 3], а саме спогади про те, що довелося пережити священникам Київської губернії під час селянських повстань, які відомі під назвою «Київська козащина».

Російська імперія неодноразово демонструвала тенденцію до початку військових кампаній при нестачі регулярних військових частин. Подібна ситуація спостерігалася і під час Кримської війни 1853–1856 рр. Наслідком стала поява Височайшого Маніфесту від 14 грудня 1854 р., який закликав формувати народне ополчення і вирушати на війну. Щоб заохотити населення до вступу в армію, серед народу почали поширювати чутки, тобто фейки, про те, що записавшись в «козаки», себто до ополчення, вони будуть звільнені від кріпосної залежності й одержать поміщицькі землі та майно.

Український народ історично прагнув до здобуття омріяної волі. У середині XIX ст., потерпаючи від соціального та національного гніту, селяни, сповнені згадками про запорізьке козацтво, вцепилися за можливість звільнення, як вони вважали, від панщини через запис до народного ополчення [3, 32–34]. Найбільш активний рух запису «у козаки» спостерігався в Київській і Чернігівській губерніях.

Прагнучи показатися – «звільнитися» – селяни примушували священників, як освічених людей, що вміють писати, складати списки «вільних козаків», а записавшись у ці списки, відмовлялися відробляти панщину і виконувати розпорядження місцевої адміністрації, створювали власні органи самоврядування («сільські громади») та обирали собі ватажків. Такий стан справ викликав занепокоєння панів, які намагалися самотужки владнати ситуацію. Згодом селяни почали вимагати «іншого Маніфесту», який би підтвердив їхнє право на волю. Вважалося, що такий Маніфест священники губернії, за домовленістю з панами, переховують у стінах церкви, а тому на «отців» почалося справжнє полювання [3, 87–89].

Перші звістки про непокору селян Канівського повіту Київської губернії надійшли 20 березня. У селах Дибинців, Ісайків, Яцюків, Киданівки, Карапишів й Олександрівки (Богуславський маєток гр. Браніцьких) сталися заворушення. Звідти рух швидко перекинувся і до села Миронівка. 23 березня, коли священник Антоній Ковальський вийшов із церкви після відправи, він зустрів на церковному цвинтарі з 50 чоловіків свого села, які стали йому на дорозі і спитали за Маніфест [5, 90–91]. Священник відповів, що такого указу у нього немає та й взагалі немає ніде. Потім він пішов додому, але хвилин через 10 ціле його подвір'я було повнісіньке селян. Тоді йому, за допомогою демонстрації усіх паперів церкви, вдалося вгамонити селян, які, окрім інвентарних розпоряджень, нічого там не знайшли. Під час розповсюдження чуток про викрадання священників і перевезення їх до п. Таганча Канівського повіту Антоній Ковальський перебрався спочатку до с. Яновки, а потім, з іншим священником, до с. Гарбузинь, де на виході з трактуру, в якому перебували чиновники з Києва, його обступив розлючений натовп. З лайкою і штурханиною селяни знов вимагали показати «правильний Маніфест» [4, 90–91].

Антоній Ковальський описує, як його ганебно проводили по вулицях, били до знепритомніння, вимагали документи, обливали водою, щоб отямився, знову били, морили голодом. У спогадах представлено низку сюжетів, які демонструють розбрат серед селян стосовно священників. Одні селяни, просячи благословення, намагалися порозумітися зі священником, інші, стягуючи з нього рясу, давали стусанів. Дуже цікавим виявиться аспект поведінки жінок, які, за словами священника, поводитися агресивніше за чоловіків. Вони роздавали служителям церкви прокльони, били палкою, волочили за ноги по землі. Але й там спостерігалася розрізненість, коли одна жіночка принесла священнику борщу, інша його перекинула. Коли одна жіночка принесла відро березового соку, інші випили сік, а відро «загадили» [1, 183–193].

Спогади Антонія Ковальського містять і відомості про жорстоке придушення селянських бунтів. Він описує, як арештантів з Таганчі привели до Корсуня, де деяким давали від 300 до 800 різок, а для деяких було впроваджено екзекуцію [1, 386–396].

Отже, Київська козаччина, як рух, хоча і керувалася громадою, але виникла стихійно. Головна причина – соціальний гніт, який проявлявся у важкій трудовій повинності та малоземеллі, а також відчайдушне прагнення селянами свободи, яке матеріалізувалося для них у поновленні легендарних козацьких воль-

ностей. З плином часу, формуючи загони «вільних», селяни не отримували омріяної волі, і розуміючи, що їх надурили, шукали відповідальних.

Спогади Антонія Ковальського свідчать, що через високий авторитет царя винних шукали серед представників панства, священнослужителів та писарів. Наслідком стала відчайдушна агресія, від якої особливо постраждали священники, як освічені особи, що «навмисне приховували правильний Маніфест». Незважаючи на те, що радикально налаштовані селяни трошили маєтки панів, били священників, загалом, рух пройшов без великих погромів. Спогади малюють жорстоку картину придушення Київської козаччини, що також було закономірним наслідком селянської непокори.

Джерел та література

1. Волковинський В., Рєснтт О. Україна у Кримській війні 1853–1856 рр. (до 150-річчя Східної війни). Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. 211 с.
2. Посмертний рассказ о. Антония Ковальского (к истории крестьянских волнений в Киевской губернии 1855 г.). *Киевская старина*. 1882. № 1. С. 174–193.
3. Посмертний рассказ о. Антония Ковальского (к истории крестьянских волнений в Киевской губернии 1855 г.). *Киевская старина*. 1882. № 2. С. 386–396.
4. Шамрай С. Київська Козаччина 1855 року (до історії селянських рухів на Київщині). Київ: Всеукраїнська АН, 1928. 127 с.

Сауляк Анастасія

Донецький національний університет імені Василя Стуса

М. І. ПИРОГОВ: МІСІЯ ЛІКАРЯ НА ВІЙНІ

Анотація. Розвідку присвячено діяльності визначного лікаря, педагога, гуманіста М. Пирогова. Протягом життя він виявив себе не тільки як чудовий високопрофесійний медик, але і як організатор, небайдужий до проблем інших, який наважувався вступати у боротьбу з вищими чинами

Ключові слова: М. І. Пирогов, лікар, військово-польова хірургія, війна.

Abstract. The investigation is devoted to the activities of the eminent physician, teacher, humanist M. Pirogov. Throughout his life, he proved himself not only as an excellent highly professional physician, but also as an organizer, not indifferent to the problems of others, who dared to join the fight against higher ranks.

Keywords: M. I. Pirogov, doctor, military field surgery, war.

Довготривала пандемічна ситуація та військове вторгнення Росії на терени України актуалізували проблему місії лікаря у суспільстві, особливо в моменти зростання загроз життю пересічних людей. Серед знакових постатей медиків неординарне місце посідає Микола Пирогов, який зробив внесок не лише у медичну галузь, але і в гуманітарний поступ суспільства загалом.

Життя та діяльність М. Пирогова стали об'єктом уваги кількох поколінь дослідників. В. Голобородько, М. Скрипников, Ю. Максимчук, Г. Собчук, Л. Шевченко та чимало інших простежили ключові етапи його біографії, показали внесок у розвиток військової медицини, освіти [1; 3; 8; 9]. Проте, ця постать надзвичайно багатогранна, тому недивною є наявність лакун у науковому знанні